

mészelt erői többé nem uralkodhatnak felettük, mert hiszen ők is képesek ugyanazt előidézni, amit a természet erők..." Látszólag, mert idevágóbb Rabi Simon tanítása: „Mind siketek és vakok, mert nem tudják, mennyire tele van a világ furcsa és láthatatlan teremtményekkel, melyek hangját, mozgását sem tudjuk észlelni, mert ha netán megadná a szemnek, hogy lássa őket, az ember megdöbbenne a csodálkozástól, hogyan lehet egyáltalán létezni ebben a világban." Gregor Samsa (és az író) ezeket az erőket hívta elő a novellában, és a gesztus(uk) jelentőségét nem csökkentü az az anekdota, amely szerint Kafka a történetet sör mellett viccelődés formájában adta elő. Emanuel Swedenborg például azért lett az ördögök és az angyalok beszélgetőtársa, mert megtapasztalta, hogy választott hazájának lakói – az angyalok – igen szűkszávuak. Swedenborgnak az angyalaihoz és ördögeihez fűződő viszonya Borgesék könyvének legszebb példázata. Nála választás kérdése a halál utáni Pokol vagy Mennysország, „valós” világunk és ezek érték- és éleltrendje között teljes az átfedés. Szellemstruktúrája a Bibliával és az általam ismert „szent” könyvekkel felel. Swedenborg szerint „a Mennyben a gazdagok továbbra is gazdagabbak, mint a szegények, hiszen már hozzászóltak a gazdagsághoz. A Mennyben valóságosabbak és bonyolultabbak a tárgyak, a bútorok, a városok, mint a Földön; a színek is változatosabbak és élénkebbek. Az angol származású Angyalok előszeretettel politizálnak; a zsidók ékszerekkel hereshednek; a németek pedig könyveket cipelnek magukkal, s onnan lesik ki a válaszaikat. Minthogy a muzulmánok már megszokták, hogy Mohamedet imádják, teremelt nekik Isten egy Angyalt, aki a Prófétának adja ki magát. A lelki szegények és az aszkéták nem részesedhetnek a paradicsomi örömeiben, hisz úgysem érnék fel ésszel". A lelki szegények nem lehetnek boldogok Swedenborg szerint, mint ahogy a tevének sem lehetetlen átjutnia a tú fokán... Fejtégetésében Epikurosz filozófiája keveredik okkultista tanokkal, mindenki annak az életnek a kiteljesedését kapja halálában, amit addig megélt vagy választott. Akkor legmeggyőzőbb, amikor az ördögökről ír: „Nem érzik jól magukat ama pokolbéli vidéken, mely csupa mocsár, sivatag, őserdő, felperzselt falu, bordélyház meg sötét odú, ám a Mennyben még boldogtalanabbak lennének. ...Szépnak hiszik magukat, pedig sokuknak általszerű az arca, vagy épp csak pusztá húscsapat, vagy egyáltalán nincs is arca." Ez a jellemzés a

legtöbb képzelt lényvel kapcsolatban igaz, és legfőképpen e teremtményekhez való viszonyunkra áll, amelynek a lényege: azonosság hiány. Helyünk helyének a keresése folyik, és önmagunk kitapogatása a helyek között. Nem véletlen, hogy a Tudás Fájának gyümölcséből kiharapott kóstoló, a Világ értelmezhetetlenségének káosza meghatározó tényező a képzeletbeli lények körülírásakor. Ezért lehet közöttük az egyik legfontosabb Lilith (vagy Lilit), a kígyó és asszony, Ábel gyilkosának megfogantatója, aki rávette az Embert, hogy az egésznek tudása helyett a részt akarja tudni, elinduljon a tudatelőtüből a praktikus gondolkozás útvesztői között. Ez pedig már a Minótauros legendája, amelyet Borges és Guerrero kacagató módon interpretál: „Megléhel, az az ötlet, hogy úgy építenek meg egy házat, hogy elévedjen benne az ember, sokkal furább, mint az, hogy egy embernek bikafeje van, ám e két elképzelés így együtt kölcsönösen erősíti egymást, s a labirintus képe összhangban van a Minótauros alakjával. A szörnyűséges házba belelillik szörnyűséges lakója "

Nem marad más számunkra, mint ábrázatunk elrejtése a görbe tükrökben... és az álom. Csodálatos lényekről.

Antal István

AZ ISMERETLEN TÖRTÉNET

Szilágyi Andor. *A világtalan szemtanú*
Kráter, 1990. 248 oldal, 92 Ft

Ez a lassan már túl jól ismert történet, gondolom a regény első elolvasása után, olyan triviális, mint arcom a tükörben, de ugyanolyan kimeríthetetlen is. Másodjára aztán azt gondolom: nem, nem is tükörkép, inkább emlékmű a tegnapról. Amit művé tesz, az még nem emlék, de már nem is aktualitás. Harmadzori olvasásra pedig azt gondolom: hiszen ez leginkább színtiszta, zuhatagos, ellenállhatatlan irodalom.

Kicsi-Kopin, a szerecsenfekete, csontgolyószemű árva verklis várja halálát a szárnyas kőoroszlánokkal és furcsa nevű mutatványosokkal benépesült Saint Lasar téren. Ez a halál a

moontenegrói Infánsné kecses keze által érkezik majd, látja előre a mindent látó vak vekernyész, egy nyisszantással, amely végét veti Kitsi-Kopin leküzdhetetlen hűségének az öreg, Az Örökös Elnök, Az Egykori Miniszterelnök, A Valaha Halálraítélt, de Sohakinemvégzett Kormányfő iránt, akinek neve Amerigo Ludwig von B. lá'Grande, és akit épp azon az éjjelen bocsátott ki magából egy fekete autó, egy csörgőkígyós, a Saint Lasar téren, amikor Kitsi-Kopin szüleit, a moontenegrói száműzötteket, elvitte egy csörgőkígyóktól hemzsegő másik.

Kitsi-Kopin osztályrésze a hűség, hősi és korszerűtlen hűség Dózsa trónjánál szerencsénfeketére égett szípapja iránt, aki inkább elszenvedte nyelvének kivágatását, onnaga meggyaláztatását, semhogy vezére húsából egyék, az öreg iránt, aki mögé Moontenegro népe felsorakozott egykor, és az ecetfa, kutyaszar és kutyahúgy szagát árasztó Moontenegro iránt, amelyet az öreg egykori mozgalmi harcostársai, az Infáns és az Infánsné, és pribékeik, a Hajnal Kutyái tönkretettek – a moontenegróiak szíve mára mérgezett kút, mondja az öreg, gerincük mint törött hidak zavaros folyók felett. Sőt Kitsi-Kopin maga a mesebeli hűség, a sosem volt hőskorszakok minden hűségének párlata, aki, miközben az első eperízű erekcióra vágyakozik, és az alma-meg vaníliaillatú Miss Paranomál Bertoluccira, laponként rágja és emészt el Amerigo Ludwig von B. lá'Grande halálra keresett titkos visszaemlékezéseit, amelyeket a gonosz Infánsné így meg nem kaparinthat, hiába fecskendezett halálos beléndekfözetet az öreg bal kisujjába. Az életbe még bele sem köstölt, ártatlanságát még el sem veszítette. Kitsi-Kopin a pribékek, árulók, besúgók és kollaborátorok karneváli világában a látó, az önfeláldozó áldozat, a mesebeli hős, akinek hőssége hűsége, és akinek figurája óhatatlanul azt sugallja, hogy csak az a hős, aki áldozatául esik a bosszorkányos gonoszságú hatalmi praktikáknak és a szövevényes árulásnak.

Mintha egy sajátos látószögű mesét olvasnánk, a második, sőt harmadik generáció, az eposzi mértékű eredetű történet utóéletének meséjét. Az öreg, a nagy szintér hőse a fiúi hűség alulnézetéből jelenik csak meg, a történet pedig az eredeti történet világhosszá és végérvé-

nyessé tisztított emléke. Szilágyi az emlék másodlagosságát bravúros szerkezeti trükkal teszi szemléletessé: a történet minden eleme egyszerre van jelen, a lineáris történetfűzés helyett egyenértékű epizódok ismétlődnek, az időbeliséget teljesen felborítva újra meg újra, változatlan formában, szinte képeslapszerűen ugyanazok a szövegdarabok jelennek meg. Az időbeliség helyét a halálvárás sűrűsége és az emlékezet logikája veszi át. A mese szabadságát, hogy szereplőit bármely eszközzel a mindennapinál tökéletesebben jellemzővé tegye – a szabadságot, amelyet García Márquez műveivel kapcsolatban némiképp laposan mágikus realizmus néven emlegettek –, Szilágyi teljesen kiaknázta, főképp a „mágikus” részre támaszkodva. Csak egyetlen szépséges példát szeretnék idézni, Halusék Mikola tanár úr figuráját, aki az orrszarvú galambok egyensúlyának titkát megfejtenő szörnyűséges kísérleteket végez, aki elcsábítja a liliumtestű Emil Oorált, az ő édes angyalhuszárját, és örökre eljegyi a szégyennel, de aztán ezüstfejű botjával együtt kiugrik az ablakon, hogy az őt lelkiismereteként visszhangzó Kitsi-Kopinak azt kiálthassa: ide süss!

Minden bizonytalannal lehet ezt a könyvet másképpen is olvasni, nemcsak meseivé növelt figurák emlékműtörténeteként. Kereshetnénk benne a nyelvi és képi szépségekbe szemérmesen elrejtett, felöltöztetett politikumot, a történeti allegorizálás gyümölcsét, a nemzetiségtelenségű tanulságot. Szilágyi nem követeli meg az efféle értelmezést, csak felkínálja, ami manapság elég is. Úgy gondolom azonban, hogy nem érdemes így olvasni a regényt, mint ahogy Szilágyi drámájának (A RETTENETES ANYA, AVAGY A MADARAK ÉLETE [A NÉHAI ELSŐ-TITKÁROK EMLÉKÉNEK]) is ezt az oldalát találom a leggyengébbnek: a politikai kihegyezettséget. (A darabot a Szolnoki Szigligeti Színház mutatta be, Fodor Tamás rendezésében.) A közhelynek is soványka politikai tanulságot a párját ritkító nyelvi szépség nem megelveníti, hanem, talán szándéktalanul, túllépi, és a hősök és gonoszok pátosza helyett a hősi és gonosz pátosz emlékének pátoszát teremti meg.

Babarczy Eszter